

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS
HUMANITARINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
ISTORIJOS KATEDRA

Referatas

Dr. Juozo Ereto egzilio kritika

Darbą atliko

Istorijos Magistrantūros II kurso studentas **Aistis Lukoševičius**

Kaunas, 2018

ĮVADAS

Darbo tyrimo aktualumas. Juozas Eretas buvo Šveicarijoje gimęs žymus lietuvių literatūros istorikas, mokslų daktaras, pedagogas, publicistas ir politikas. Taip pat jis buvo pirmasis inteligentas stojęs savanoriu į pirmosios Lietuvos Respublikos kariuomenę. Savo rašytuose darbuose jis dažnai paliesdavo išėivijos temą, jo pasisakymai daug kam sukeldavo dviprasmiškų minčių. Savo tekstuose, o ypač 1964-1966 m. publikuotoje „Tremties trilogijoje“, jis nevengia argumentuotos kritikos, kurią bus siekiama atskleisti šiame tyrime. Reikėtų pabrėžti, kad J. Eretas buvo aktyvus Ateitininkų sąjungos narys, kartu Vincu Mykolaičiu-Putinu buvo studentų literatū būrelio „Šatrija“ globėjas. Savo aktyviu laikotarpiu Šveicarijoje ir Lietuvoje dirbęs publicistas dėl savo kritiškų išėivijos pažiūrų gali būti aktualus šių dienų migracijos tendencijų atžvilgiu.

Darbo tyrimo problema. Šiame tyrime bus siekiama išnagrinėti Juozo Ereto kritišką pažiūrą į egziliją. Kodėl J. Ereto pažiūra yra katalikiškos? Koks jo pažiūra į tremtį ir išėiviją? Kaip J. Ereto idėjos atsispindi dabartinėje migracijoje?

Tiriamąo darbo objektas. Juozo Ereto kritiškos mintys tremties ir išėivijos klausimais.

Tiriamąo darbo tikslas yra apžvelgti Juozo Ereto pasisakymus tremties ir išėivijos klausimais bei iširti jo kritiką migracijos klausimais.

Tyrimo uždaviniai:

1. Trumpai aptarti J. Ereto asmenybę ir jo nuveiktus darbus.
2. Išanalizuoti Juozo Ereto „Tremties trilogijoje“ atsispindinčią išėivijos kritiką.
3. Aprašyti kaip J. Ereto tekstuose išsakytos mintys gali atsispindėti ir dabartines migracijos tendencijas.

Tyrimo metodai. Juozo Ereto išėivijos kritikos minčių tyrimui yra pasirinkti aprašomasis, analizės bei sintezės metodai.

1. Trumpa Juozo Ereto biografija ir nuveikti darbai

Juozas Eretas, gimęs 1896 m. spalio 18 d. Šveicarijoje, neturtingų tėvų katalikų šeimoje¹. Jo tėvas mirė kuomet J. Eretui buvo vos treji metai, taigi motina liko sunkiai besiverčianti su dviem vaikais. Jaunystėje patyręs vargus, J. Eretas savo užsispyrimo ir išsilavinimo siekio dėka 1915 m. Bazelyje baigė realinę mokyklą. Joje dažnai tekdavo susidurti su protestantizmą išpažįstančiais jaunuoliais, galimai dėl savų katalikiškų pažiūrų turėjo su jais nesutarimų. Pagal Juozą Brazaitį, knygos apie Juozą Eretą bendraautorių, tai paskatino jaunuolį žengti į socialinį aktyvumą ir katalikiškąjį supratimą². Po mokyklos, J. Eretas įgijo ne tik išsilavinimą, tačiau kartu išmoko respektuoti svetimą pasaulėžiūrą ir pats žinojo ką turi daryti, kad taptų pilnateisiu kataliku piliečiu.

Po mokyklos J. Eretas įstojo į lietuvių nuo seno pamėgtą Fribūro universitetą, kuriame sėkmingai įgijo filosofijos daktaro laipsnį. Atostogų nuo mokslo metu, būsimasis publicistas vykdė karo tarnybą ir sugebėjo įgyti šveicarų armijos leitenanto laipsnį. Baigęs mokslus ir gavęs kvietimą iš Lietuvos Vyriausybės dirbti Užsienio reikalų ministerijoje patarėju, 1919 m. spalio 15 d. atvyko į Lietuvą³. Lietuvoje J. Eretas siekė kelti šalies kultūros lygį, buvo paskirtas vykdyti užsienio reikalų ministro patarėjo spaudos reikalais pareigas. Niekada nesibaidydamas karinės prievolės ir jau turėjęs patirties, tapo pirmuoju inteligentu Lietuvos kariuomenėje. Tarp savo nuveiktų darbų Lietuvoje J. Eretas pasižymėjo rašydamas publicistinius straipsnius, aktyviai dalyvaudamas įvairiose draugijų ir švietėjiškų organizacijų veiklose.

J. Ereto darbai dažniausiai yra siejami su ateitininkais, jo pažiūros yra persipynusios su krikščioniškųjų vertybių aukštinimu. J. Eretas artimai bendravo su Kaziu Pakštu ir prof. Stasiu Šalkauskiu (kuris kartu su kolegomis, 1972 m. išleido knygą „Didysis jo nuotykis“). 1940 m. kuomet buvo uždarytas Lietuvos universiteto Teologijos-filosofijos fakultetas ir paleista visa profesūra, Juozas Eretas su šeima kurį laiką slapstėsi Pakorbūdžių kaime, žmonos tėviškėje. 1941 m. jis vyko į Vokietiją, tačiau buvo suimtas ir pateko į SS lagerius, iš kurių, neilgai trukus buvo išvaduotas. Prie to svariai prisidėjo Šveicarijos vyriausybė⁴. Grįžęs į gimtinę, su šeima apsigyveno Bazelyje. J. Eretas ilgesniam laikui neatitolo nuo pradėtų darbų ir toliau publikavo savo studijas įvairiais švietimo ir išeivijos klausimais, taip pat aktyviai dalyvavo Šveicarijos lietuvių bendruomenės veikloje. Iki savo mirties 1984 m. į Lietuvą negrįžo, bet savo darbuose ir

---

¹ Stasys Šalkauskis et al., *Didysis jo nuotykis* (Brooklyn, New York, 1972), 26.

² *Ibid.*, 26.

³ Stasys Šalkauskis, „15 metų kultūrinėje Lietuvos tarnyboje“, *Židinys* 20 (1934), 194.

⁴ <http://www.lcn.lt/bzinius/bz9620/620bl6.html> [žiūrėta 2018-12-03]

viešose kalbose ne kartą pažymėjo savo antros tėvynės ilgesį. Vienas žymiausių jo užsienyje publikuotų darbų: „Tremties trilogija“ (1964-1966) yra labiausiai atspindintis ateitininko mintis išėivijos klausimais. 1974 m. J. Eretas visas tris publikacijas išleido 1000 tiražo knygelėje „Išėivijos klausimais“. Būtent šioje publikacijoje geriausiai išdėstomos J. Ereto pažiūros ir argumentuota kritika su tremtimi ir migracija susijusiais klausimais.

2. Juozo Ereto kritika “Tremties trilogijoje”

Pirmoji „Tremties trilogijos“ publikacija pasirodė 1964 m. „Tremtis – prakeikimas ar uždavinys?“ tekste pagrindiniai nagrinėjami klausimai yra susiję su tremties istorija ir moraliniais su ja susijusiais klausimais. Nuo pat teksto pradžios J. Eretas kelia klausimą - kodėl lietuviams egziliečiams yra sudėtinga gyventi svetimoje žemėje?⁵ Emigracija iškart yra lyginama su mirtimi, kuomet žmogus netenka visų artimųjų ir gimtojo krašto, tai ypač skaudūs išgyvenimai lietuviui, kuris iš prigimties būna prisirišęs prie savosios žemės kaip ūkininkas. Kritika prasideda apibūdinant savo tautiečių sėslų gyvenimo būdą ir lyginant kaip ankstesniais, carinės Rusijos laikais, nusivylimas žemės praradimu apsiribojo posakiu „nusiminęs it žemę pardavęs“⁶. Apie migruojančius miestiečius J. Eretas yra dar labiau kritiškas. Jo požiūriu, gyvendamas mieste lietuvis gali lengvai palikti savo kraštą, kuriame teturi nuomuojamą butą. Vis dėlto tremtis iš esmės yra psichologinis smūgis, tautinė nelaimė, kuriai šalis nebuvo pasiruošusi. Pirmosios Lietuvos Respublikos laikotarpiu lietuviai spėjo labai prisirišti prie savojo krašto, todėl tremtis buvo tiesioginis smūgis į kiekvieno tautiečio širdį, kurio jis nesitikėjo. „Nelaukti nuostoliai yra visuomet baisiausi“⁷.

Tolimesniame tekste J. Eretas kelia mentalinius klausimus apžvelgdamas tremties istorijas, paliečiamos kitatikių laisvės siekimo tėvynėje temos, ypač kalbant apie 1789 m. Prancūzijos revoliuciją. Autoriaus kritika žmogaus prigimčiai ir atšiaurus tonas jaučiamas paskutiniuose poskyrio sakiniuose: „Tai tik keli pavyzdžiai tų nesuskaitomų tremčių, kurios istorijos bėgyje jaudino ir skaudino tautas. Priežastys, kurios jas pagimdė, leidžia manyti, jog žmonija tremčių ir ateityje neišvengs, nes tos priežastys giliai glūdi beveik nesikeičiančioje žmogaus prigimtyje“⁸. J. Eretas sekančiais teiginiais apibūdina tremtį ir tėvynės ilgesį kaip galimai teigiamus tautai dalykus. Jei į egzilį patekęs žmogus jaudinasi dėl savo tėvynės likimo,

---

⁵ Juozas Eretas, *Išėivijos klausimais* (Roma, 1974), 5.

⁶ *Ibid.*, 5.

⁷ *Ibid.*, 6.

⁸ *Ibid.*, 8

tai parodo sveiką tautą, net jei jos pralaimėjimas yra akivaizdus. Vis dėlto, kritika toliau krenta ant pirmosios egzilio kartos, kuri dažniausiai neįgyvendina savo išsikeltų tėvynės puoselėjimo idėjų, o laikas eina, taip vis mažindamas jų gretas. Iš tėvynės netekties desperacijos, dalis egziliečių net nusižudo, fiziškai arba dvasiškai⁹. Kritikos strėlės puola išeivius, kurie lyg instinktų vedami gyvūnai, nesugeba imtis kūrybinės ar socialinės veiklos. J. Eretas nesiekia tapti visų egziliečių teisėju ir pabrėžia, kad taip nutinka tik su mažiau gabiais, kurie patekę svetur ir nutilę niekam negali daugiau ir kelti nuostolių¹⁰. Tikrieji kūrėjai, anot autoriaus, turi Lietuvą ten kur ir patys yra, nepriklausomai nuo save supančios aplinkos. Tai gali būti bėgimas nuo slegiančios tikrovės, pasineriant į veiklą kuri padeda užsimiršti. J. Eretas semiasi pavyzdžių tiek iš pasaulio istorijos, tiek iš savo kolegų Stasio Šalkauskio ar Kazio Pakšto, kurie pagrindęs savo idėjas kėlė taip pat būdami išeivijoje¹¹. Galima dviprasmiškai suprasti autoriaus dėstomas mintis apie nekrikščioniškas pažiūras: „Ar visame tame nesijaučia aukštesnė ranka, sudaranti mums tokias sąlygas, kurios mums leidžia geriau gyventi savo paskirčiai? Pozityvistai bei kitoki materialistai, žinoma, paneigs tokį mistišką mūsų tremties charakterį. Bet ar yra moksliška pažiūra, kuri paneigia viską, kas grubiems jų pažinimo įrankiams nėra priinama?“¹². Palaipsniui J. Ereto tonas krypta į tai, ką išeivijon patekęs mąstantis žmogus turėtų veikti, vietoj tuščio patogumų ieškojimo. Intelligentai visi turėtų dalyvauti kultūriniame egzilio gyvenime, kad toliau vyktų natūrali atranka, kurios dėka gali iškilti skambesnės asmenybės, kurios be konkurencijos taip ir gali likti neatrastos. Kitaip tariant, toliau kritikuojamas neveiknumas, kuris pasmerkia išeivijon patekusį žmogų nugrimzti į nebūtį. Aktyviems išeiviams, kurie dirba, bet nemato savo rezultato, J. Eretas išreiškia padaršinimus: „(...) Nenusiminkime, jei mes nematome to laimėjimo, kurį Apvaizda skiria vėlesnei kartai. Svarbu tik veikti ir pasiaukoti, nes yra esminis aukos bruožas, kad ji visuomet „apsimoka““¹³.

Sekančiame poskyryje autorius trumpai akcentuoja gimtosios kalbos svarbą. Pasak jo, jeigu tremtinio kalba pradingsta svetimos kalbos jūroje, tai reiškia tautinio kultūros darbo atsisakymą. Savuosius darbus iš egzilio neišvengiamai į tėvynę ateityje sugrįžtantys švietėjai galės perduoti tėvynainiams tik tuo atveju, jeigu juos jungs ta pati kalba¹⁴. Pabaigdamas pirmąją „Tremties trilogijos“ dalį J. Eretas apibendrinančiai vis akcentuoja, kad jų darbai yra skirti pačios Apvaizdos, o išeiviai, dirbantys Lietuvos labui, tiesiog atlieka savo pareigas Lietuvai, kurioje tai daryti šiuo metu yra uždrausta. „Tremtis – prakeikimas ar uždavinys?“ yra kupinas

---

⁹ Ibid., 9.

¹⁰ Ibid., 9.

¹¹ Ibid., 10.

¹² Ibid., 11.

¹³ Ibid., 13.

¹⁴ Ibid., 14.

kandžių pasisakymų tekstas, kurį tuometiniai išeivijos atstovai galėjo vertinti dviprasmiškai. J. Eretui skirtoje knygoje, Juozas Brazaitis teigia, jog autorius trilogiją rašė kaip laiškus įvairiems asmenims, su tikslu, jog jie atsilieps¹⁵.

Antroji trilogijos dalis „Tremties lietuvis idėjų sūkuryje“ yra skirta aptarti tautiečių mentalines problemas susijusias su išeivija. Juozo Ereto kritika šioje dalyje prasideda praktiškai nuo teksto pradžios, akcentuojant, kad išeivijos lietuviai per daug jautriai gali reaguoti į prarastoje tėvynėje likusius tautiečius su savomis problemomis¹⁶. Tai yra pretekstas pateisinti savo, kaip emigranto, būtį. Tolimesniame tekste autorius diskutuoja apie skirtingas mąstymo sroves: diahistomatą, kuris tuo metu buvo dominuojantis okupuotoje Lietuvoje; humanizmą, kuris aukščiau visko iškelia žmogų, taip prarandant ryšį su katalikiškomis vertybėmis; pragmatizmą, kuris kelią pavojų Šiaurės Amerikoje atsidurusiems išeiviams savo moralinių tikslų stoka. J. Eretas tiesiogiai kritikuoja Amerikos išeiviją, tikėdamasis jų atsako: „Kadangi žymiausia mūsų tremtinių dalis yra patekusi į Šiaurės Ameriką ir ten savaimingai buvo veikama pragmatizmo, mūsų pareiga tarti nors trumpą kritikos žodį. (...) Suprantama, kad tiesa gali būti naudinga ir praktiškame gyvenime. Bet iš esmės ji vis dėlto visai kas kita, negu rodyklė naudingumui atžymėti“¹⁷. Šiuos teiginius galima suprasti kaip metamus klausimus Santaros Šviesai ir kitoms JAV buvusioms lietuvių draugijoms dėl savos pasaulėžiūros. Tuo metu, kuomet buvo ruošiamas publikavimui „Tremties trilogija“ Juozas Eretas buvo lankęsis JAV pas savo dukteris bei bendraudamas su įvairiais išeiviais. Labai tikėtina, kad ši kritika atsirado po vizito Šiaurės Amerikoje metu, papildant savo prieš tai išdėstytas mintis.

Savo tekste J. Eretas baigia kritikuoti prieš tai išvardintas pasaulėžiūras, kurios yra paremtos neigimu, o siekia perteikti savąją, krikščioniško humanizmo, „teigiamą“ savijautą. Argumentuodamas savo tikėjimą, jis remiasi garsiais pavyzdžiais, pavyzdžiui, anglų istoriografo Arnold Toynbee paskaitoje išsakytomis mintimis, su viltimi, kad būtent krikščioniškas humanizmas ateityje apjungs į teisingą mąstymo kelias visą lietuvybę¹⁸. Tolimesnis tekstas yra skirtas įvairiems istoriniams tautų pavyzdžiams, kurie su laiku egzilyje išsaugo savąsias kultūrinės šaknis, vis sugrįžtant prie kalbinio barjero. Būtent kalba tampa pagrindiniu ramsčiu siekiant išsaugoti prarastos tėvynės pradus, tai yra iš kartos į kartą besitęsiantis tautos krikštas¹⁹. Lietuvio kalbos sintetiško charakterio idiomos vaikymasis nutolsta nuo savojo ir pilietinio Aš,

---

¹⁵ Šalkauskis et al., *Didysis jo nuotykis*, 205.

¹⁶ Eretas, *Išeivijos klausimai*, 17.

¹⁷ *Ibid.*, 22.

¹⁸ *Ibid.*, 24.

¹⁹ *Ibid.*, 27.

tuo pačiu prarandant ryšį su savąja tauta. Tai kritika, skirta visiems išeiviams, kurie leidžia sau bei savo atžaloms nutolti nuo lietuviškumo šaknų.

Po apmąstymų apie unikalų lietuvių tremties pobūdį ir Dievo apvaizdą visame šiame kontekste, J. Eretas tęsia kritiką, kuri skirta visiems manantiems, jog egzilis yra juodas periodas, kurį reikia pralaukti ir tylėti iki sugrįžimo į tėvynę²⁰. Autoriaus teigimu tremtis kaip tik yra gyvenimo tarpnis motyvuojantis veikti, kuomet nereikia sulįsti į savąjį kiautą ir likti dvasiškai skurdiems. Kaip egzilinės kultūros sklaidos problemą J. Eretas išskiria ir skirtingas pažiūras turinčių išeivių tarpusavio nesutarimus, kuomet aiškinimasis tarpusavyje labiau viens kitą nuvargina, negu suteikia naudingų rezultatų²¹. Kritikuojamas pasiryžimo veikti emigracijoje stygius ir iškilios tautinės asmenybės stygius, pasitelkiant čeko Jan Amos Komensky pavyzdį. Taip baigiama antroji „Tremties trilogijos“ dalis.

Paskutinė trilogijos dalis „Mažosios tautos bei valstybės ir jų reikšmė Europai“ yra skirta mažų tautų geografiniams ir kultūriniais klausimams aptarti. Pirmoje teksto dalyje autorius trumpai apžvelgia kuo palankus gyvenimui yra Europos žemynas, vis akcentuodamas savo krikščioniškas pažiūras. J. Eretas šiame skyriuje išskirtinai kritikuoja didžiųjų valstybių tautiškumo nuvertinimo problematiką, teigdamas, kad mažosios valstybės turi šeimų tipo bendruomenes, kuriose visi šeimos nariai natūraliai tarpusavyje artimai santykiauja²². Didžiosiose valstybėse, natūraliai turint didesnę karinę galią, kultūriškai iškilių asmenybių atsiranda gerokai mažiau. Lygiai taip pat, kaip ir palikimo po diktatūriškų politinių režimų. Po kritikos didžiosioms valstybėms bei jų valdymo režimams, J. Eretas teksto pabaigoje trumpai aptaria ketvirtosios laisvos Lietuvos kūrimą²³. Trečioji „Tremties trilogijos“ dalis turi mažai kritikos išeivijos klausimais, kadangi visas dėmesys yra skiriamas argumentams apie mažų valstybių egzistavimo prasmę.

Apibendrinant J. Ereto „Tremties trilogijoje“ skirtą kritiką, galima pastebėti, kad didžioji jos dalis yra skirta sėsliam lietuvių būdai, nutautėjimui ir atsiribojimui nuo kultūrinės veiklos. Taip pat akcentuojamas nusigrėžimas nuo krikščioniškųjų vertybių, nes pasak autoriaus, tai užveria duris į platesnį pasaulio suvokimą. Ši kritika galbūt netiesiogiai, tačiau gali būti skirta kitoms išeivijos bendruomenėms ar draugijoms, kurios siekia savaip išsaugoti lietuviškumą ir dvasines tautos vertybes.

---

²⁰ Ibid., 32.

²¹ Ibid., 32.

²² Ibid., 46.

²³ Ibid., 53.

3. Juozo Ereto kritikos atspindžiai dabartinės migracijos tendencijose

Pagal visą anksčiau aptartą Juozo Ereto kritiką galima pastebėti, kad jo tuo metu išvardintos baimės dėl išeivijos užsidarymo savame kultūriniame klate buvo gan panašiu, ką savo pasvarstymuose aptarė Vytautas Kavolis²⁴. Skirtingų pažiūrų kultūros mąstytojai gan panašiai piešė lietuvių išeivio vaizdinį, kritikuodami neveiksnumą ir kultūrinį sustabarėjimą, kuris priveda prie moralinės mirties.

Vis dėlto, šių dienų Lietuvos emigracijos problemos yra kiek kitokios negu anuomet, išskiriant ir taip akivaizdų Lietuvos okupacijos faktorių. Šiais laikais migraciją pasirenkantys žmonės nebūtinai užsisklendžia savyje, siekdami galvose išlikti lietuviais arba priešingai – kuo greičiau susitapatinti su aplinka, į kurią jie pateko. Dabar laipsniškai atsiranda vidurinioji, racionalių emigrantų terpė, kurie išlaiko savo tapatumą, perduoda jį savo atžaloms, nors ir nebūdami ilgesnį laiką tėvynėje. Tai gali rodyti vakarietiškus sentimentų ir prisirišimo požymius, kurie J. Ereto tekste yra gan trumpai aprašomi tik iš tos perspektyvos, kad laipsniškai praradę monolitišką ryšį su tėvyne, tautiškumas visai asimiliuosis su aplinka. Dabar, kuomet Lietuva, kaip valstybė, yra suveneri ir iš principo besilaikanti demokratiškų gyvenimo normų, išeivių prisirišimas prie protėvių šaknų yra gerokai pakitęs. Jau nebėra taip drąstiškai siekiama išlaikyti tik pačios Lietuvos esybę, bet yra orientuojamasi į pačių išeivių giminytės ryšius ir tarpusavio bendravimą. Interneto ir socialinių tinklų pagalba bendravimas XXI a. apskritai yra evoliucionavęs į tai, ko istorijoje anksčiau niekada nebuvo. Taigi vertinti kritiškai J. Ereto tarpusavio bendravimo ir užsisklendimo ydas egzilyje jau nebėra prasmės.

Autoriaus išsakytos mintys apie krikščionišką humanizmą kaip pagrindinį išeivių ir tremtinių kultūrinį atspirties tašką taip pat buvo kiek perdėtos. Tikrai negalima teigti, kad kitų srovių ir draugijų atstovai savaip neišlaikė lietuviškosios dvasios ir po Nepriklausomybės nepadėjo atstatyti šalies kultūrinių vertybių iš pačių pamatų. J. Eretui, kaip ateitininkui, buvo sunku teigiamai įvertinti kitus veiklos rakursus, negu tuos, kuriuos jis pats su Stasiu Šalkauskiu ir kitais ateitininkais išpažino. Tai rodo paties Juozo Ereto tolerancijos stoką, kurią jis pats savo tekste taip uoliai kritikuoja. Šiais laikais, kuomet visur galioja tikėjimo ir pažiūrų laisvė, kritika dėl skirtingo požiūrio pati yra neigiamai vertinama.

---

²⁴ Vytautas Kavolis. *Nepriklausomųjų kelias. Publicistikos straipsniai (1951 – 1965)*. („Versus aureus“ leidykla, 2006), 122.

IŠVADOS

- Juozas Eretas, kurio gimtoji tėvynė yra Šveicarija, atliko daugybę kultūrinių ir publicistinių darbų tiek dirbant tarpukario Lietuvoje, tiek būnant išeivijoje. Jo kaip ateitininko pažiūros buvo suformuotos nuo jauno amžiaus, taigi galima suprasti jo argumentuotą kritiką išeivijos klausimais.
- „Tremties trilogijoje“ J. Eretas savo kritikos strėles laido apie daugelį lietuviškų lietuvio tapatumo bruožų, ypač patekus į egzilį. Pagrindinės jo aptariamos problemos yra sėslus gyvenimo būdas, dėl kurio migracija tampa nepakeliama, kultūrinis užsisklendimas ir netaisyklingos pažiūros, kurios netinkamai formuoja išeivių mentalitetą. Dažnai autorius nejučia peša savo krikščioniškas pažiūras skaitytojui, bandydamas įrodyti, kad jų dėka bus galima pasiekti teisingą, inteligento vertą kultūrinį lygmenį.
- Šiais laikais migracija turi visai kitokią atspalvį negu J. Ereto „Tremties trilogijos“ rašymo laikotarpiu. Jo taikyta kritika dabar jau nebeatspindi susidariusių problemų ne tik dėl Lietuvos Nepriklausomybės atgavimo, bet ir dėl kitokių, modernaus žmonių tarpusavio bendravimo būdų.

Šaltinių ir literatūros sąrašas

Eretas Juozas, *Išėivijos klausimais*, Roma, 1974.

<http://www.lcn.lt/bzinios/bz9620/620bl6.html> [žiūrėta 2018-12-03]

Kavolis Vytautas. *Nepriklausomųjų kelias. Publicistikos straipsniai (1951 – 1965)*, „Versus aureus“ leidykla, 2006.

Šalkauskis Stasys et al., *Didysis jo nuotykis*, Brooklyn, New York, 1972.

Šalkauskis Stasys, „15 metų kultūrinėje Lietuvos tarnyboje“, *Židinys* 20, 1934.